

Pentti Määttä

Lainasaappaissa II

Muistelmat

Pilot-kustannus Oy 2008

Syrjäkylälle syntynyt

Toisen maailmansodan kynnyksellä, tiettömien taipalettien takana, korpikylälle syntyneenä, kerron niistä oloista ja elämisen eväistä jotka olivat hallitsevina silloin kun elämänpolullani ensimmäisiä askeleita olen ottanut. Varhaisimmat juttuni olen kuullut vanhemmilta sukupolvilta. Kirjan loppuosassa tartun myös ajankohtaisiin asioihin.

Päivänvalon olen nähnyt perheessä, jossa isä ja äiti rakastivat lapsiaan sanan täydellisessä merkityksessä. Perheessä, jossa äiti oli aina kotona. Kotiäiti antoi turvallisuudentunteen kasvaville lapsille. Turvallinen oli isäkin, mutta paikallisista olosuhteista johtuen hän oli paljon poissa kodista; kalastamassa, metsällä, ulkotöillä ja savotoilla elantoa ja toimeentuloa perheelleen hankkimassa, sekä rahaa tienaamassa.

Ennen syntymääni meillä oli seitsemän poikaa. Tyttöjäkin oli odotettu, mutta odotukset olivat menneet hukkaan kerta toisensa perään. Samoin kävi kahdeksannessa äitini raskaudessa. Poikavauvana synnyin ja lasten lisääntyminen loppuikin meillä siihen. Minä sain jäädä perheen kuopukseksi.

Poarmuskana eli kättilönä meillä oli silloin isäni isosisko. Hän asui perheineen lähellä kotiani samalla kylällä.

Lääkäreitä tai kättilöitä synnytyksiin silloisen tavan mukaan ei haettu, pitkistä ja vaikeista kulkuyhteyksistä johtuen. Asiallisesti ottaen heitä ei liene tarvittukaan. Sillä muutenkin toimeen tultiin seutukunnan omin voimin. Työ tekijäänsä koulutti ja tehtäviinsä neuvoi.

Vanhempieni pettymyksiä lepyttääkseen lähimmät serkkuni pukivat minut kaksivuotiaana tyttären vaatteisiin ja käskivät mennä sanomaan äidilleni, että nyt taloon oli vihdoinkin saatu tyttö. Äitiini asia oli koskettanut niin syväälle, että hän oli alkanut itkeä ja sanonut minulle, että sinä olet yhtä rakas meille kaikille vaikka oletkin poika.

Äidit hoitivat lapset, kodin ja navettakarjan ja niiden ylläpidon. Palkkatyötä maalaiskylissä ei ollut, siksi työskentely kodin ja lasten kanssa oli luonnollista. Päivähoidoista tai niihin verrattavista hoitopaikoista lapsille ei siihen aikaan osannut kukaan uneksiakaan.

Suurimmissa ja rikkaammissa taloissa naisten töissä auttelivat palkolliset. He tekivät työtä lähes ruokapalkalla. Samoin ruokansa edestä töitä taloissa tekivät kunnan toimesta taloihin sijoitetut ns. huutolaislapset. Huutolaislapsiksi joutuivat kurjuudessa eläneet, orvoiksi ja muuten huoltajaa vaille jääneet ihmiset. Myös äitini eli lapsuutensa huutolaisyttönä. Hänestä kerron enemmän tuonnempana.

Miehet huolehtivat rahan hankkimisesta. Heidän vastuullaan olivat myös kodin ulkopuolelta saatava ruoka ja tarpeelliset tavarat. Miehet työskentelivät usein kaukaisilla metsätyömailla, keväisin jokivarsilla ja järvien rannoilla puiden kuorinnassa ja puita uittaen. Kesällä isät keräsivät suurimpien lasten kanssa karjalle heinät. Heinät kerättiin metsäniityiltä heinäsuoviin. Samoin leikattiin lehdet talviruokintaa varten.

Rahan tarve silloin, nykypäivään verrattuna oli vähäistä. Sähköjä ja puhelimia ei ollut kenelläkään. Autoja ja polkupyöriä ei ollut eikä niitä tarvittukaan, koska maanteitäkään ei ollut. Kesällä kuljettiin kävellen kinttupolkuja, sekä veneillä vesistöjä pitkin ja hevosella kuivilla mailla kolakärriyllä ajaen.

Talvella siirtyminen paikasta toiseen kävi nopeimmin ja helpoimmin hevosilla ja suksilla. Syysjäiden niin salliessa, luistimia käytettiin järvimatkoilla nopeuttamaan kulkemista.

Syntymäkodissani vallitsi suvaitsevaisuus ja toisistaan huolehtiva, onnellinen perhe-elämä. Me asuimme omassa, syrjäisen korpikylän maalaistalossa. Meillä elettiin moraalial ja kristillisiä perus-

arvoja tavoitellen. Vanhempieni välillä ei kuulunut koskaan riita-sointuja. Jos jotakin erimielisyyttä heidän välilleen sattui, toisten nähden tai toisten kuullen he eivät riidelleet. Vanhempani olivat todella rauhallisuuden perikuvia kaikissa tehtävissään ja jokapäiväisessä elämässään. Lapsilleen he kertoivat ja opastivat kestäviä, kristillisiä elämänarvoja.

Valehteleminen oli ehdottomasti kielletty. Alkoholia ei meillä käytetty koskaan ja kirosanaja vanhempieni taholta ei kuulunut. Samoin kirosanojen käyttö oli kielletty myös lapsilta. Kovin uskonnollisena kotiani ei silti voine pitää. Tasainen elämänmeno jatkui päivästä päivään ja vuodesta toiseen.

Koko Suomen kattavasta pula-ajasta johtuen suuren perheen toimeentulon ja välttämättömien tarvikkeiden hankkiminen oli työlästä. Lähes omavaraistalous takasi jokapäiväisen leivän ja elämiselle tarpeellisimmat tavarat.

Puute ja kurjuus syntymäni aikaan oli lähempänä, (s.1934) kuin äkkipäätä osaamme nykypäivänä kuvitellakaan. Jonkun verran olen lueskellut historiakirjoista vapaussodan jälkeisestä ajasta. Mutta täydellisemmin silmäni avautuivat kun TV 1 lähetti keskiviikkona tammikuun toisena päivänä vuonna 2008 Ykkösdokumentti-ohjelman ”Kuusisen klubin murhat.” Dokumentissa kerrottiin kuinka ylellisesti Pietarissa elettiin Terijoen hallituksen aikoihin Tamperelta ryöstetyillä miljoonilla.

Ihmishengillä ei silloin ollut käytännöllisesti katsoen mitään arvoa. Lyhyesti sanottuna: ”Voi näitä tällaisia ihmisten petkuttajia ja ihmissusia!”

Näin syntymäni ajankohtaa vasten peilaten ymmärrän vanhemman veljeni lausahduksen nähdessään minut ensimmäisen kerran savotalta kotona käydessään:

”Taloon tulee lisää syömämiehiä, vaikka leipä ei tahdo riittää entisillekään syömämiehille.”

Vanhemmistani

Kumpikin vanhempani (s.1894) olivat nuoruusvuosinaan joutu-
neet kokemaan kohtuuttoman paljon vaikeuksia. Rauhattoman
yhteiskunnan jälkilaineet ylsivät silloin korpikylille asti.

Vapausotaan joutuessaan isäni oli hiukan yli kaksikymmen-
tävuotias. Siellä hänet oli toimitettu putkaan, kun hän ei halun-
nut surmata vastustajiaan säälistävissä oloissa. Putka oli sijainnut
Käylän Korpihovilla. Korpihovi taitaa nykyisin olla nuorison suo-
sima tanssipaikka.

Putkatoverina isälläni oli Antti Korpela kotikylältämme. Äitini
ja Korpelan Mari kävivät siellä miehiään tervehtimässä. Äidilläni
oli silloin syntynyt jo ensimmäinen poika, jonka hän oli jättänyt
kotiin toisten hoidettavaksi matkansa ajaksi.

Työlästä matkustaminen silloin oli. Kävelen he menivät Kurki-
järven kautta kirkolle ja sieltä auton kyydissä Käylään. Palatessaan
he olivat päässeet autossa Kuoliolle, josta kävelymatka Purnuun oli
huomattavasti lyhyempi menomatkaan verrattuna.

Äitini oli jäänyt isättömäksi kymmenvuotiaana, jonka jälkeen
hän oli joutunut huutolaiseksi varakkaampiin taloihin, kauas syn-
tymäkodistaan. Keskenkasvuksena tyttönä hän jo joutui osallistu-
maan raskaisiin miesten töihin.

Täytemaan lapiointi hevosten vetämiin keikkalavakärriihin,
oli tyttöjen päivittäisiä töitä. Yleisten maanteiden kunnossapito oli
määrätty talollisten hoidettaviksi ja näihin töihin tarvittiin kaikki
tienvarren asukkaat, huutolaistyöt mukaan lukien.

Puute ja kurjuus siihen aikaan koettiin lähes kaikissa taloissa.
Silti vanhukset ja muutenkin heikommalle jääneet ihmiset pyrit-
tiin hoitamaan omissa kodeissaan. Huutolaisena kiertäessään ja
monenlaisia kohtaloita nähneenä, äitini kertoi tapauksen, jossa
hampaaton vanhus oli liottanut käppyräksi kuivanutta leipäpalaa
vesimukissaan ja arvellut:

- Käppyräleipää ne emännät minulle syöttävät, mutta onpa mi-
nulla aikaa selvittää, ja siitähän sitä leipää selviää.

Käppyräleipää saatiin leipiä kiviuunissa paistettaessa, kun paistamisessa käytetty arina oli palanut roukkoiseksi ja leipä ennen paistumistaan painui arinan koloihin.

Usein äitini muisteli niitä aikoja, kun hän alkoi varttua kypsäksi naiseksi. Kuinka suurten talojen poikamiehet olivat pyrkineet huutolaistytön sänkyyn tuttavuutta hieromaan. Kerrankin oli varakaan talon poika kesäyönä kopistellut aitan oveen kysellen:

- Pääsisikö sitä sovinnolle?

Äitini kertoi vastanneensa, ettei meillä ole mitään sovittavaa, eikä kertomansa mukaan aukaissut aittansa ovea. Kerran taas aitas-
sa oli nukkunut useampia tyttöjä. Yksi heistä oli päästänyt pojan sänkyynsä. Peiton alla lämmettyään poika oli alkanut jankuttaa:

- Onko sinua ennen ko-kokeiltu, o-onko kokeiltu...minä epäilen?

- Kokeiluistani en kerro ja kokeilusta ei puhuta sinunkaan kans-
sasi, oli tyttö tuhissut lammasvällyn alla ja lisännyt peitettä pojan ja itsensä päälle!

Kesyttäjänsä äitini oli kohdannut kylällämme. Tänne hän oli tullut palkolliseksi kyläseppän / lautamiehen taloon. Ennen sitä hän oli ollut Ahon Juuson talossa Penttilänvaaralla ja sitä ennen Inkeellä Sievissä. Tullessaan hän oli lähennellyt aikuisikänsä. Kesyttäjänsä kanssa he ovat menneet naimisiin ja kasvattaneet täällä kahdeksan poikaa. Nuorimpana veljeksistä samoilien perheeni kanssa samalla kivikkoisella etelärinteellä, vanhempieni ja heidän esi-isiensä rai-
vaamilla pelloilla ja poluilla. Kunnioittamani vanhukset ovat pois-
tuneet keskuudestamme ajasta ikuisuuteen kauan sitten.

Näin pitkän ajan takaa kerrottuna, on huomattava, että aikuis-
tuttuaan entiset huutolaistytöt olivat varmaankin haluttuja miniöi-
tä ja emäntiä taloihin. He olivat nöyriä, kovaan työhön tottuneita,
paljon kokeneita ja paljon sopeutuvia ihmisiä. Halukkaita otta-
jia äidillänikin lienee ollut useampia, sillä mentyään isäni kanssa
naimisiin, eräs hänen ihailijoistaan oli toimittanut valmistamansa
kapiroarkun naimistarkoituksessa äidilleni, vaikka oli tiennyt äitini
olevan jo naimisissa.

Elämänpäiviä äidilleni kertyi hiukan vajaa yhdeksänkymmen-
taneljä vuotta. Korkea ikä kertonee, että ihminen voi elää van-

haksikin, vaikka lapsena on joutunut kiristämään vyötään ruuan vähyydestä johtuen.

Muistini ajan äitini joutui kiristämään vyötään myös ns. ”kuvevian”, tyrän takia. Kaulahuivilla hän kuristi vatsansa alaosaan estääkseen sisäelinten valumisen paikaltaan. Isäni kehotti kyllä äitiäni menemään lääkäriin ja hoidattamaan korjattavissa olevan vaivansa, mutta koskaan äitini ei lääkärin puheille mennyt.

Ennen maantien rakentamista, äkillisiin sairauskohtauksiin ei apua saatu. Eräänä talvena minulle sattui ikävä sairaskohtaus, mutta siitä selvittiin siten, että terveyssisar kävi toteamassa sairauden ja hänen mukanaan matkasin yöksi kirkolle. Aamulla sain lääkkeet apteekista ja lääkkeiden avulla sairaus tuli hoidettua.

Piippu kuului äitini päivittäiseen elämänmenoon. Kun sota-aikana kaupoista ei saanut oikeata piipputupakkaa, kerättiin hänelle suopursun lehtiä, joista kuivaamalla hän sai piippunsa savuamaan. Samaan aikaan kylämme tupakojilla yleistyi kessun kasvatusta. Sekin oli tupakan korviketta, mutta kuitenkin mieluisampaa piippuun laitettavaa kuin suopursun lehdet.

Ansiotöiden vähyys oli pula-ajan riesa seudullamme. Metsätöitä järjestettiin yhteiskunnan toimesta kaukaisissa selkosmetsissä. Metsureiden kämppäolot olivat hyvinkin alkeelliset. Puulämmitteisestä kamiinasta, keskellä kämppää, saatiin lämpö asumiseen. Ja siinä oli jokainen savottalainen voinut halutessaan valmistaa ruokansa ja kuivattaa töissä kastuneet varusteensa. Kämpän laipioon oli laitettu puisia orsia, joihin varusteensa sai ripustettua. Kynttilän ja kamiinan valoissa piti silloin työkalunsa kunnostaa; viilata sahan ja vuolla uusi kirvesvarsi särkyneen tilalle. Samoissa tiloissa piti korjata hevosen valjaat ja muutkin hevosen kanssa työskennellessä tarvittavat välineet, tukkireet ym.

Naiskokkeja, kämppäemäntiä, ei ollut ruuan laittajina ja kämppien siivoojina. Kämpissä asustaneiden piti itse suorittaa sellaiset tehtävänsä.

Metsätyöt tehtiin urakkapalkoilla. Huonompikuntoisilla miehillä ei jäänyt rahaa kotiin tuomisiksi, oman elantonsa savotalla

maksettuaan. Vanhemmat, työkuuntoiset veljeni olivat syntymäni aikana pöllin teossa.

Elinkeinoista

Ruokatalouden raaka-aineet saatiin pienimuotoisesta maa- ja karjataloudesta. Lisukkeiksi on hankittu kalaa ja metsän riistaa. Taloissa oli keskimäärin 3-5 lehmää, puolikymmentä lammasta ja lähes kaikissa taloissa hevonen. Kotieläinten lukumäärään vaikutti oleellisesti rehujen hankkimisen vaikeus talven ajaksi, sillä rehut kerättiin melkein kaikki luonnon niityiltä ja soilta. Lehtikerput leikattiin lähimetsien koivikoissa.

Kesällä lehmät kävivät päivittäin etsimässä ruokansa metsistä ja luonnon soilta. Tavallista oli, että lehmikarjan mukana oli myös siitoksessa tarvittavat sonnit. Sonneja elätettiin vain muutamia koko kylällä. Samoilla sonneilla astutettiin sellaistenkin talojen lehmät, joilla ei omaa sonnia ollut. Rahallinen korvaus lehmien astuttamisesta sonnin omistajille oli minimaalisen pieni. Toisinaan sonnille vietiin vain leipä sitä varten, että se arvaisi, minkälainen tehtävä sillä on edessä?

Sodan jälkeen karjatalouden lisääntymisen myötä talolliset perustivat sonniosuuskuntia. Yksistään siitostarkoitukseen sopivan kantakirjasonnin osuuskunnalle toimitti maksua vastaan läänin talousseura. Sonnin hoitoon ja siitokseen liittyvät tehtävät hoiti jokin osuuskunnan jäsen sovittua korvausta vastaan.

Lehmien astuttamista näkemään ei pieniä lapsia suvaittu, mutta hiukan kasvaneena sinne täytyi mennä lehmiä viemään.

Kerran naiset alkoivat paasata astutuksen onnistumisesta:

- Mistähän mahtanee johtua sellainen puutostauti, kun sonnit eivät aina kiinnostu astutukselle tuodusta lehmästä? Toisinaan hoitajan täytyi varisuttaa suoloja sonnin korvaan, muistuttaakseen edessään olevasta tehtävästä.